

**JAN OKOŃ, WYCHOWANIE DO SPOŁECZEŃSTWA
W TEATRACH SZKOLNYCH JEZUITÓW
W RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW,
KRAKÓW 2018**

Jan Okoń* – autor

Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie

Wychowanie przez teatr – była to nowość, którą jezuita wprowadzili w swoim systemie szkolnictwa. Nie oni oczywiście wymyślili teatr: przed nimi i równocześnie z nimi działały w tym zakresie zwłaszcza gimnazja protestanckie, przygotowywano też występy w Akademii Krakowskiej – jezuita w Polsce sięgnęli

---

* Ks. prof. dr hab. Jan Okoń – historyk literatury dawnej i teatru. Autor m.in. *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku* (Wrocław 1970), *Na scenach jezuickich w dawnej Polsce* (Warszawa 2006), *Rzym polskim piórem opisany* (Kraków 1997). Wydawca *Historii o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim* (Wrocław 1970; 2004), poezji Samuela Twardowskiego (1976; 1980; 2002; 2006) i Macieja Kazimierza Sarbiewskiego (1980) oraz poezji i dramatów Karola Wojtyły – Jana Pawła II (1979; 1986; 1998; 2004). E-mail: j02.okon@gmail.com.

jednak po ten sam rodzaj teatru, co na Zachodzie, i wyszli z nim na daleką nawet prowincję; tam, gdzie nie było dotąd nie tylko teatru, ale nawet szkół.

Była to u nas jezuicka nowość. Dramat, co prawda, nie był wcześniej w Polsce nieznanym. Kodeks z komediami Terencjusza znajdował się już w roku 1110 w bibliotece kapitulnej na Wawelu. Terencjusza i Plauta „czytali” swoim słuchaczom profesorowie Akademii Krakowskiej w XV wieku. Czytali, to znaczy: wykładali.

Przyjmujemy dzisiaj, że ów teatr szkolny wprowadzał nową jakość wychowawczą: dostosowany do zasad psychologii rozwojowej, odwoływał się do marzeń i ambicji wieku dojrzewania. Przygotowywał także młodzież do życia w społeczeństwie – takim, jakim ono wówczas było. Społeczeństwo to kształtował, ale z niego też wyrastał, tak jak i same szkoły – jego myślami myślał, nawet jeśli ujmował to w nowy, humanistyczny sposób.

Nie ulega wątpliwości, że był teatr jedną z najbardziej spektakularnych form działalności jezuitów. Możemy to lepiej zrozumieć dzisiaj, w epoce nie tylko już telewizji, ale Internetu, telefonów komórkowych i smartfonów, gdy młodzież podobnie, choć w nowy sposób, otwiera się na nowości, żyje nimi i cała im się oddaje, by przeżyć atrakcję bytowania w świecie wirtualnym swoich marzeń i wyobraźni – tyle że odczytuje rzecz nie po łacinie, lecz po angielsku, i raczej bez udziału rodziców, którzy nie zawsze rozumieją sprawy swoich dzieci i mogą tylko przeszkadzać w poruszaniu się po portalach społecznościowych i koleżeńskich.

Teatr, nawet ów teatr uczniowski, stawał się zatem kulturową atrakcją. Jeśli zdobywał uznanie możnych protektorów to dlatego, że otwierał w nich i zarazem zaspokajał potrzebę piękną i duchowego przeżycia. Taka zresztą była reakcja otoczenia w całej Europie: do wszystkich kolegiów płynęły prośby o przedstawienia i o teksty sztuk. Na tak rozbudzone zapotrzebowanie zakon nie mógł wręcz w pełni odpowiedzieć, a nawet z czasem zaczął zakazywać teatru – by nie przeszkadzał w nauce i nauczaniu. Jeśli zaś działał, mimo formalnych utrudnień, włączał do udziału wszystkich uczniów i stawał się obowiązkowym czynnikiem kształtowania osobowości oraz przygotowania do życia publicznego.

To kilka myśli przewodnich zawartych w książce i rozwijanych na prawie 470 stronach tekstu, w sześciu częściach, 24 rozdziałach i różnego rodzaju aneksach źródłowych, prezentujących zwłaszcza sumariusze/programy teatralne; wraz z licznymi zdjęciami ilustrują one różne aspekty i działalność tak złożonej instytucji, jaką był teatr szkolny – wśród nowości już na okładce pierwowzór latarni magicznej jako przykład możliwości technicznych teatru szkolnego.

**JAN OKOŃ, *WYCHOWANIE DO SPOŁECZEŃSTWA
W TEATRACH SZKOLNYCH JEZUITÓW
W RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW, KRAKÓW 2018***

Streszczenie

Nie ulega wątpliwości, że teatr był jedną z najbardziej spektakularnych form działalności jezuitów. O tej ich szczególnej działalności traktuje nowa książka prof. Jana Okonia *Wychowanie do społeczeństwa w teatrach szkolnych jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów*. Autor na prawie 470 stronach tekstu, w sześciu częściach, 24 rozdziałach i różnego rodzaju aneksach źródłowych prezentuje różne aspekty i działalność tak złożonej instytucji, jaką był teatr szkolny.

Słowa kluczowe: Jezuici, teatr szkolny, książka, wychowanie

**JAN OKOŃ, *UPBRINGING TO SOCIETY.
IN JESUIT SCHOOL THEATRES IN THE POLISH-LITHUANIAN
COMMONWEALTH, KRAKÓW 2018***

Summary

There is no doubt that the theatre was one of the most spectacular forms of Jesuit activity. A new book by Prof. Jan Okoń *Upbringing to society. In Jesuit school theatres in the Polish-Lithuanian Commonwealth* deals with this particular activity of them. The author presents various aspects and activities of such a complex institution as the school theatre on almost 470 pages of the text, in 6 parts, 24 chapters and various addenda that contain sources.

Keywords: Jesuits, school theatre, book, upbringing